

קיצור הלכות בין המצרים – שיעור ב'

בנייה ושיפוצים וקניית כלים ובגדים בתשעת הימים

מורנו הרב יצחק מרדכי הכהן רובין

בדיני בין המצרים הנוגעים לימים שבין ראש אב לתשעה באב, אנו מוצאים בפוסקים חלוקה בין שבוע שחל בו תשעה באב שנאסר מדינא דגמרא שהוא חמור יותר מאשר הימים שבין ר"ח עד שבוע שחל בו. ובאמת בני ספרד נוהגים בהרבה הלכות רק בשבוע שחל בו, אבל בני אשכנז מחמירים ברוב הדברים כבר מר"ח וכמו שיתבאר אי"ה בהמשך. ההלכות הנוגעות לתשעת הימים ושבוע שחל בו ת"ב הם: איסור כביסה וגיהוץ וכן לבישת בגדים מכובסים, איסור תספורת [שבני אשכנז נוהגים אותה כבר מי"ז בתמוז], אכילת בשר ושתיית יין, ומיעוט שמחה, הכולל בתוכו כמה דינים שונים הנוגעים לבנין הבית וקניית דברים המשמחים. ויש בכל אלו הדינים הרבה פרטים שיבארו בהמשך.

בשיעור זה נעסוק בדיני בנייה ושיפוצים בבתיים ובדיני קניית כלים חדשים ובגדים חדשים

ששוכר פועל וקובע עמו שיעשה עבורו עבודה מסויימת כגון שיבנה עבורו חדר בבית, וקובע את שכרו על העבודה שיעשה, בין אם יעשה בשעה אחת או בימים הרבה והפועל ברצותו מאריך וברצותו מקצר, וזהו הנקרא קבלן.

והכלל בזה הוא שאם הפועל הוא שכיר אין שום היתר בדבר, אמנם אם הפועל הנכרי נשכר לעבודה כקבלן, אזי אמרו בזה הפוסקים שאם שכרו אותו לעבודה קודם ר"ח אב, הדבר מותר מן הדין, כיון שהנכרי אדעתא דנפשיה קעביד, והיינו שאין אנו אומרים לו לעבוד בתשעת הימים אלא הוא ברצונו בחר לעבוד בימים אלו. ומ"מ גם בזה כתב המשנ"ב שאם יכול לבקש מהנכרי שימתין עד אחר תשעה באב, אפילו אם נצרך לתת לו סכום כסף קטן עבור דיחוי העבודה, תבא עליו הברכה.

ויש לידע שכל זה אמור כאשר הקבלן הוא נכרי, אבל אם הקבלן הוא יהודי רק שפועליו הם נכרים אין היתר אף אם קבע עמו קודם ראש חודש.

צביעה והדבקת טפטים

ה. בכלל איסור בניין הוא גם צביעה והדבקת טפטים וכל שיפוע הנעשה בדירה למטרת הרווחה, אכן אם הייתה נזילה בקירות הבית והסידוד התקלף ולא נוח לדור בצורה כזו אין איסור לתקן ולסייד אף בתשעת הימים.

ו. כמו כן נראה שאין מן הראוי להחליף או לחדש וילונות וארונות בימים אלו אם הדבר נעשה להרווחה בעלמא. אמנם מי שהזמין ארונות קודם ר"ח והחברה מביאה אותם בתשעת הימים אינו צריך לסרב לקבלם. וכן מותר בשעת הצורך להזמין רהיטים על מנת לקבלם לאחר תשעה באב.

התקנת מזגן

ז. קניית מזגן חדש הרי היא בכלל כלים חשובים של שמחה, שראוי להימנע מהם בתשעת הימים. ומ"מ מי שגר במקומות החמים ונצרך מאוד למזגן מותר לקנותו להתקינו בתשעת הימים, אמנם ישתדל בכל זה לעשות קודם ר"ח.

א. דיני תשעת הימים מתחילים בליל ראש חודש אב. [משנ"ב ס"ק נ"ו].

בניין וצביעת הבית תיקונים ושיפוצים

ב. בעניין איסור בנייה בתשעת הימים יש להבחין בין בנייה שנועדה להרווחה לבין בניה שאינה נועדה להרווחה, כמו כן יש להבדיל בין אם העובדים הם יהודים או שהם נכרים, ואם העובדים הם נכרים יש להבחין בצורת תנאי העסקתם וכפי שיבואר אי"ה בהמשך הדברים.

בגמ' מבואר שאין לבנות בניין של שמחה מר"ח ועד התענית, וביארו הראשונים שכל בניין שאין האדם צריך לצורך דירתו אלא להרווחה הוא בכלל האיסור. ביאורם של דברים: יש מי שגר בדירה שגודלה מספיק לו ולבני ביתו אלא שמחליט להרחיב או לחדש ולשפץ את הקיים ולצורך כך מחליף מרצפות אמבטיות וכדומה, או צובע את דירתו שדבר זה בכלל בניין של הרווחה שנאסר בתשעת הימים. ויש מי שדירתו צפופה ומרחיב את דירתו ומשפצה כיון שהמקום צר או שתנאי המקום אינם מאפשרים מגורים סבירים, שזה אינו בכלל בניין של שמחה ומותר לעשותו בתשעת הימים.

בניין של הרווחה שהתחיל בו לפני תשעת הימים

ג. גם באופן שהתחיל בבניה זמן רב לפני תשעת הימים, אם הבניין הוא של הרווחה אסור להמשיך בבניה בתשעת הימים וצריך להורות לעובדים שלא להמשיך בבניה בימים אלו, אמנם במקום הפסד כגון שהקבלן לא יגמור לו את הבניה אלא במועד מאוחר יותר, או שהשארית הבניה במצב זה יש בה הפסד, יש בזה פרטים שונים ויש לעשות שאלת חכם.

העסקת פועלים נכרים לבנייה בתשעת הימים

ד. גם באופן שהבנייה אסורה כגון שהיא להרווחה אם הפועלים העוסקים במלאכה הם נכרים, יש אופן שבו מותר הדבר מן הדין וכגון שהפועלים עובדים בקבלנות, ובעל הדירה שכר אותם לעבודה קודם תשעת הימים. פירוש הדברים: ישנם שתי צורות שכיחות של העסקת עובדים, יש מי ששוכר פועל לעבודה לשעות או ימים מסויימים ומשלם לו לפי שעות או ימי עבודה ואף אם לא גמר את כל עבודתו מקבל תשלום על השעות והימים שעבד, וזהו הנקרא שכיר. ויש מי

התקנת סורגים

ח. התקנת סורגים אינה בכלל בניין של שמחה ומותרת בתשעת הימים, כיון שמטרתם היא הגנה מפני גנבים או כדי לשמש כבטיחות מפני נפילת ילדים ואין זה בכלל בניין של הרווחה.

שוכר דירה

ט. שוכר העוזב את דירתו וחייב למוסרה כשהיא נקיה וצבועה, מותר לצבוע בתשעת הימים שאין זה בכלל בניין של הרווחה. כמו כן נראה שמי שמשכיר את דירתו והשוכר עתיד להיכנס מיד לאחר תשעה באב, ואין סיפק בידו לצבוע קודם ר"ח כגון שדרים שם דיירים אחרים, מותר לו לתקן ולסייד את דירתו.

לעבור דירה בתשעת הימים

י. אף שאין איסור מן הדין לעבור דירה בתשעת הימים מ"מ נקטו גדולי ההוראה שאין מן הראוי לקבוע את העברת הדירה לימים אלו שלא מסמגא בהם מילתא. ומובא בשם מרן החזון איש שלא היתה דעתו נוחה בזמנו ממי שחיפש דירה בימי בין המצרים. אמנם אם יש בדבר צורך גדול או הפסד ממון מותר לעבור דירה. וכן מסתבר שהאידנא שנתמעטו הדירות ומציאת דירה היא דבר שיש בו טירחא יתירה ומעט המחזיק את המרובה, ואם לא עכשיו אימתי, שאין להקפיד בזה ואפשר לחפש דירות בימים אלו.

שיפוץ דירה לצורך מגורים מיד לאחר תשעה באב

יא. מכל הנ"ל יש ללמוד שמותר במקום הצורך לשפץ דירה לצורך מי שצריך לעבור דירה מיד לאחר תשעה באב וכגון מי שמתחתן מיד אחר תשעה באב וצריך דירה למגוריו שכל זה אינו בכלל בניין של שמחה ולא בניין של הרווחה.

קניית כלים ובגדים חדשים

יב. בעניין קניית דברים חדשים בתשעת הימים לא נתבאר הדברים היטב בדברי הפוסקים, ויש להבחין בזה בין קניית בגדים חדשים שנאסרה לבין קניית שאר כלים, כגון סירים וצלחות וכדומה וכפי יבואר בהמשך.

כתוב בגמ' בתענית משנכנס אב ממעטין במשא ומתן של שמחה, ונחלקו הראשונים והפוסקים מהו משא ומתן של שמחה, יש אומרים שהיינו מי שקונה דברים המשמחים וכגון כלי כסף או צרכי חופה, שיש להימנע מזה בימים אלו, ולדעה זו הותרה קניית שאר חפצים שאין בהם שמחה יתירה. ויש אומרים שאין הכוונה במיעוט משא ומתן על הקונים למעט בקנייה, אלא המכוון הוא על התגרים והסוחרים שהם ימעטו במשא ומתנם, שסתם מו"מ גורם שמחה לאדם שהרי קונה בזול ומוכר ביוקר ומרויח. ואין להם לעסוק במסחר יותר מצורך פרנסתם. ולדעה זו מותר לאדם פרטי לקנות אף מוצרים שיש בהם שמחה כגון כלי כסף וכדומה, ומכ"ש כלים רגילים כגון סירים וצלחות.

והכרעת הפוסקים להלכה, שהמנהג בזמננו שהסוחרים יכולים התעסק במסחרם כהרגלם בשאר ימים, וטוב להחמיר שלא להתעסק בקניית דברים של שמחה.

ויוצא להלכה שאין איסור לקנות בתשעת הימים מוצרים רגילים שאין בהם שמחה [וכבר נתבאר בשיעור הקודם, שאם צריך לברך על כלים אלו שקונה ברכת שהחיינו אזי יש למנוע מזה כבר מי"ז בתמוז].

אבל חפצים שיש בהם שמחה יתירה כגון תכשיטים למיניהם או מכונית וכדומה ראוי שלא לקנות וכן כל חפץ יקר שמביא שמחה יתירה ראוי להימנע מלקנותו.

יג. וכתב המשנ"ב שבמקום שיש יריד והוא מוצא בזול, ואם לא יקנה כעת הוי דבר האבד התיירו לקנות כהרגלו. [ויש לעיין אם דין זה נאמר גם בדברים של שמחה].

קניית בגדים

יד. כל מה שנתבאר לעיל הוא לגבי קניית חפצים וכלים שונים, אבל בגדים דינם שונה ונתבאר בפוסקים שאסור לקנות בגדים בתשעת הימים בין בגדים חשובים כחליפות ושמלות ובין בגדים פשוטים כחולצות נעלים וגרביים. ואף אם לא ילבשם בתשעת הימים אלא לאחר תשעה באב מ"מ אסור לקנותם, ואף בגדים שאין מברכים עליהם שהחיינו. ובטעם האיסור יש לשנות חלוקים בדברי הפוסקים אמנם המכנה המשותף שבהם שיש בקניית בגדים חדשים שמחה יתירה וכמו שאסרו לכבס בגדים ישנים בתשעת הימים אף אם מניחם ומשתמש בהם רק אחרי תשעה באב, בכלל זה גם קניית בגדים חדשים למיניהם.

קניית בגדים חדשים במקום יריד ומבצעי הנחות

טו. לא נברר להדיא בדברי הפוסקים האם יש להתיר לקנות בגדים חדשים בתשעת הימים כאשר יש יריד או מבצעי הנחות למיניהם, ואף שמצינו שהתירו משא ומתן כאשר יש יריד, שמא דין קניית בגדים חדשים גרע טפי, שיסודו משום שמחה יתירה שיש בקנייתם, ודמי לכיבוס שנאסר, ולא מצינו היתר בכיבוס אף במניח לאחר ת"ב, אמנם אם הבגד ינזק הרי הוא בכלל דבר האבד שהותר אף באבל, וא"כ אולי יש לדון להתיר במקום מניעת ריוח זה, וצ"ע.

קניית נעלים לצורך תשעה באב

טז. נחלקו הדעות בין גדולי ההוראה האם מותר לקנות בתשעת הימים נעלי גומי לצורך לבישה בתשעה באב, ויש בדבר שני נידונים: [א]. איסור קניית מנעלים חדשים בתשעת הימים. [ב]. וכן איסור לבישת מנעלים חדשים בתשעה באב. ולכן מן הראוי להשתדל לקנותם קודם ר"ח. ומ"מ מי שהוא מצטער ולא יוכל ללכת יחף בתשעה באב ולא הספיק לקנותם קודם ר"ח מותר לקנותם בתשעת הימים וללבוש אותם בתשעה באב. [ויש לדון דשם כיון שכל מטרת לבישתם היא לצורך התענית אינו בכלל האיסור, וצ"ע].

קניית בגדים חדשים לצורך חתן וכלה

יז. מותר לקנות לחתן וכלה [שלא קיימו עדיין מצוות פריה ורבייה] בגדים לצורך הנישואין בתשעת הימים, ומסתבר שלצורך נישואין הכוונה לכל הנצרך לחתונה ושמחת השבע ברכות. אמנם היתר זה הוא רק לחתן ולכלה ולא למחותנים ושאר הקרובים שדינם ככל אדם.

נתינת מתנות בתשעת הימים

יח. מותר ליתן מתנות לבר מצוה וכדומה בתשעת הימים, ורק בתשעה באב עצמו אסור הפוסקים ליתן מתנה.